

Diskriminácia rómskych žien v pracovnoprávných vzťahoch

*Správa z verejných konzultácií
(6. mája 2022, 11:00 - 14:00, Lučenec)*

Verejné konzultácie sú súčasťou projektu „Podpora rodovej rovnosti a súladu pracovného a súkromného života na Slovensku (DGV01007), ktorý je podporený v rámci programu „Domáce a rodovo podmienené násilie“ Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky pre roky 2014 – 2021.

Diskriminácia rómskych žien v pracovnoprávných vzťahoch

Správa z verejných konzultácií

(6. mája 2022, 11:00 - 14:00, Lučenec)

Monitoring skúseností s rodovou diskrimináciou v pracovnoprávných vzťahoch sme zamerali na rôzne cieľové skupiny, ktorých spoločnou charakteristikou je prítomnosť negatívnych stereotypov resp. prisudzovania negatívnych vlastností vo verejnom diskurze.

V nadväznosti na konzultácie s rómskymi ženami v Lučenci sme v spolupráci s OZ Úspešný život realizovali aj konzultáciu s regionálnymi komunitnými aktérmi. Konzultácií sa zúčastnili zástupcovia a zástupkyne nasledujúcich organizácií a pracovísk:

OZ Za dôstojný život

KVO Lacho Drom

TSP Lovinobaňa

KC Cinobaňa

TSP Divín

OCVC Lučenec

Zdravé Regióny

Alternatíva, n. o.

Rámcová štruktúra scenára rozhovoru, ktorá bola spoločná pre všetky cieľové skupiny, tvorila aj východisko pre facilitáciu verejných konzultácií s komunitnými aktérmi. Bolo však potrebné zohľadniť, že účastníci a účastníčky budú zdieľať primárne svoje hodnotenie a odporúčania na základe skúseností vo svojej profesii alebo v komunitnej činnosti, nie svoje osobné skúsenosti z pracovnoprávných vzťahov. Pôvodných osem oblastí bolo zredukovaných na tri, pričom samostatná pozornosť bola venovaná situácii žien a ich prístupu na trh práce.

Podoblasti, ktoré boli v scenári sledované:

- I. Hľadanie práce a prijímanie do zamestnania - zahrnuté ako I. oblasť
- II. Platové ohodnotenie a ďalšie pracovné podmienky
- III. Situácia rómskych žien - špecifiká

- I. Hľadanie práce a prijímanie do zamestnania

Sociálni a komunitní pracovníci a pracovníčky sa v diskusii zhodli na tom, že klienti a klientky "sa musia snažiť oveľa viac, ale tí, ktorí to myslia vážne a vytrvajú, to nakoniec dokážu". To "snaženie sa" v sebe obsahuje jednak dôslednejšie pripravenie sa (napr. CV, motivačný list, výzor a pod.) aj na pozície, kde by to bežne nevyžadovali, ale predovšetkým vytrvalosť pokračovať v hľadaní napriek opakovaným neúspešným pokusom a vnútornú odolnosť voči odmietnutiam. "Klienti a klientky musia spracovať tieto odmietnutia vo vzťahu k svojej sebahodnote obzvlášť vtedy, ak naozaj nie je možné identifikovať nejaký objektívny problém alebo niečo čo by ešte mohli zlepšiť."

V nadväzujúcej diskusii odznali rôzne skúsenosti s odmietnutím klientov a klientiek, ale aj skúsenosti s tým, že niekedy samotní klienti a klientky vynakladajú málo aktívneho záujmu a sociálna práca je veľmi náročná, niekedy nevyústi do úspešného záveru. Pri takýchto klientoch a klientkách je dlhodobá sociálna a podporná práca potrebná kvôli komplexným problémom

(zdravotným, sociálnym, rodinným), celkovej demotivácii až rezignácii. "To je však len časť Rómov a Rómiiek, ktorí si nevedia nájsť prácu."

V súvislosti s možnými formami diskriminácie potvrdili ako štandardnú skúsenosť s odmietnutím zamestnávateľa po osobnom kontakte z dôvodu obsadeného miesta, hoci v predchádzajúcej komunikácii bolo miesto ešte voľné alebo sa stále inzeruje. Ako bežnú prax tiež uviedli to, že v inzerátoch v lokálnej tlači je pri pracovných ponukách informácia, že "Rómov neberieme!" alebo "Rómovia nech nevolajú." Túto prax však viacerí/é z diskutujúcich neidentifikovali ako diskriminačnú, podobne ani v inzerátoch na prenájmy bytov. Považovali ju za síce nespravodlivú, ale v súlade so zákonom, keďže sa zamestnávateľ alebo prenajímateľ môže rozhodnúť, koho chce zamestnať či komu chce prenajať nehnuteľnosť. "Ale to nie je diskriminácia, nie? Keď sa zamestnávateľ rozhodne." Rovnako aj agentúram podporovaného zamestnávania a agentúram dočasného zamestnávania sa stáva, že zamestnávateľ má požiadavku "Rómov mi ani neposielajte.", ktorú jednoducho rešpektujú.

Po tom, ako diskusia prešla z oblasti zamestnanosti k otázke vzdelávania s tým, že je potrebné, aby mali rómske deti rovnako kvalitné vzdelanie, bolo zaujímavým momentom odmietnutie argumentu, že príčinou nezamestnanosti Rómov a Rómiiek je nízka vzdelanostná úroveň. "Stále sa hovorí, že problém je vzdelávanie. Že Rómovia a Rómky nemajú kvalifikáciu. To ale nie je úplná pravda. Nám zo školy každý rok odchádzajú šikovné čašníčky, kuchári. Sú tu aj vyučené kaderničky, krajčírky a návrhárky, čo vyhrávajú súťaže. Ale majú problém sa zamestnať alebo sa užiť na živnosť. Nikde ich nechcú. Ľudia majú problém s tým, že by sa ich mali dotýkať alebo ich jedla. Stále je to tak." V nadväzujúcej diskusii bola porovnávaná situácia v jednotlivých mestách a okresoch. Niekde majoritní obyvatelia prijímajú Rómky ako krajčírky, kaderničky či čašníčky, niekde je to ešte tabu.

V závere tejto diskusie zaznel aj odlišný pohľad na to, prečo Rómov a Rómkov majorita odmieta: "To nie je o tom, že by nám neverili. Oni si proste nechcú pripustiť, že sme rovnakí. Že môžeme rovnako dobre zarábať a dobre si žiť. Aj keď máme domy, máme príjem, rovnaké oblečenie aj tak sme nie dosť dobrí."

II. Platové ohodnotenie a ďalšie pracovné podmienky

V oblasti platového ohodnotenia zúčastnení aktéri nepotvrdili skúsenosť s diskriminačnými praktikami. "Keď už dostanú tú prácu, tak už je to normálne, ako s každým." Ale zároveň bolo na túto tému doplnené, že ľudia sa o platoch "predsa nemajú rozprávať", hoci všeličo si aj tak povedia.

Rovnako nemajú skúsenosti s tým, že by mali horšie pracovné podmienky (napr. čo sa týka pracovného času, pracovného voľna a pod.). Rozdielny prístup k Rómom sa prejavuje skôr v tom, či sú im ponúknuté pracovné zmluvy alebo len rôzne dohody či dokonca len práca "bez papierovačiek". Obzvlášť v okresoch s nedostatkom pracovných príležitostí je jedinou možnosťou to, že súhlasia aj s prácou za menej výhodných podmienok, na krátke obdobie a s rizikom, že nedostanú zaplatené, a že budú zapojení do podvodu. V konečnom dôsledku tak pracujú za menej istých pracovných podmienok, napr. bez nároku na preplatenie stravy, ochranného pracovného odevu a pod.

III. Situácia rómskych žien - špecifiká

Poslednou témou, ktorú sme otvorili, bola situácia rómskych žien a ich prístup na trh práce. Viaceré diskutujúce sa zhodli na tom, že v niektorých rómskych rodinách stále pretrváva predstava, že žena má byť doma a starať sa o rodinu, a teda že nepotrebuje vzdelanie, ale je

dôležité, aby sa vydala. Rodina a manželstvo sú podmienkou na získanie rešpektu. Na tom, či sú rómske ženy menej emancipované ako nerómske, sa diskutujúce nezhodli. "Ale nie je pravda, že by tak žili všetky rómske rodiny. Sú veľké rozdiely." Podľa mnohých skôr záleží na rôznych iných faktoroch (niektoré hovorili o chudobe, vzdelaní, alebo o tom, či žijú v komunite so silnými komunitnými väzbami a väčším vplyvom tradičných predstáv o spôsobe života). "Dost' sa ale zmenilo aj tým, že ak chcú rodinu finančne utiahnuť, jednoducho musia robiť obidvaja. Inak sa nedá." Rozdiely sú možno v tom, v akej miere sa muži chcú starať o deti a tiež v prístupe ku škôlkam, opatrovaniu a pod. "Ale, ak má deti, tak rovnako ako každá žena, musí riešiť kde budú. To je na nej potom. A keď nemá možnosti, tak sa to nedá."

Otázku emancipácie ale aj súvisiaceho násillia považujú za oblasť, ktorej by sa mala venovať väčšia pozornosť. "Ak sa chce dostať rómska žena v tradičnej rómskej rodine do práce, musí si to vedieť vybojovať!"

"Ale sú tu aj štandardné moderné rodiny, ktoré žijú inak, kde aj žena chodí do roboty aj muž a pre deti je to už úplne normálne. Dievčatá sa dostanú študovať a nechcú potom byť len doma."

Pri sociálnej a komunitnej práci je možné vidieť, že "niekedy urobia chybu matky alebo staré matky. Tie rozhodujú. Tie dovedú dievča k tomu aby sa dobre vydala a mala budúcnosť." Problémom sú v niektorých rodinách veľmi skoré tehotenstvá, je preto dôležité dievčatá podporovať v tom, aby dokončili školu a aby mysleli na seba a na to, čo budú robiť ďalej. "Niekedy sa podarí, je to vlastne čoraz lepšie, niekedy nie." "Je tam veľký vplyv rodiny, rodičov."

Ak sa v súčasnosti dievčatá vidia ako ženy v domácnosti, tak je to hlavne kvôli tomu, že iné možnosti sa im zdajú nereálne. "Predstava, že si nájdu prácu je pre nich úplne mimo. Nevidia to ako možnosť."

Zhrnutie:

1. Tak ako počas konzultácie s rómskymi ženami, aj v tejto diskusii bol ako hlavný problém pomenovaný prístup k práci a otvorené diskriminačné praktiky pri prijímaní do zamestnania. Prejavila sa tiež neistota pri posudzovaní toho či ide alebo nejde o diskrimináciu čo je pravdepodobne spôsobené de facto akceptovaním a nepostihovaním takejto praxe (napr. rasistické požiadavky na selekciu uchádzačov o zamestnanie pre agentúry dočasného zamestnávania, prípadne priamo v pracovných inzerátoch).
2. Komplexné problémy súvisiace so sociálnou situáciou, ako sú nedostatočné vzdelanie, vytrvalosť pri hľadaní zamestnania, schopnosť prispôbiť sa očakávaniam zamestnávateľa sa v sociálnej práci potvrdzujú, ale týkajú sa len časti rómskej populácie. Ich zovšeobecňovanie a zdôrazňovanie ako hlavných príčin nízkej zamestnanosti zneviditeľňuje tú hlavnú príčinu, ktorou je diskriminácia a predsudky.
3. Predsudky a diskriminácia sa prejavujú nielen v odmietaní prijať Rómov a Rómiiek do zamestnania, ale vytvárajú prekážky aj v úspešnom uplatnení remeselných zručností formou živností na poskytovanie služieb, ktoré si vyžadujú priamy kontakt so zákazníkom/zákazníčkou, ako sú napr. kaderníctvo, vizážistika či krajčírstvo.
4. Hoci respondentky počas predchádzajúcej konzultácie o osobných skúsenostiach nereflektovali rodovú nerovnosť, v diskusii s komunitnými aktérmi boli pomenované viaceré rodovo podmienené prekážky v prístupe k práci. Medzi dôležité faktory bolo zahrnuté pôsobenie kultúrnych tradícií upevňujúcich aj stereotypnú rolu ženy, ktorej postavenie sa odvíja od manželstva a materstva. Veľký vplyv má predovšetkým usporiadanie úloh v rámci nukleárnej ale aj širšej viacgeneračnej rodiny, čomu nasvedčuje skúsenosť, že prípadný záujem ženy vyjsť z domácej sféry si musí presadiť. Na tom, či majú tieto dve roviny vplyv na

Život rómskych žien vo väčšej miere ako je tomu v prípade žien z majority sa diskutujúci/e nezhodli. Zdôrazňovaná bola heterogenita rómskych rodín a vplyv ďalších sociálnych faktorov. Prevládal však postoj, predovšetkým prítomných žien, že v oblasti emancipácie žien sú potrebné ešte mnohé zmeny v rodinách aj v komunitách a rovnako prítomné ženy pomenovali viaceré praktiky, ktoré spôsobujú finančnú závislosť a neistotu žien a dievčat. Okrem týchto dvoch rovín (tradície/komunita, rodina) boli pomenované aj štrukturálne prekážky v prístupnosti služieb starostlivosti o deti, umiestnenia detí v materskej škole a v tiež v reprodukování skúsenosti o nedostupnosti zamestnania.